

variadas manifestaciones del teatro popular (el teatro charivárico, el carnavalesco; las “abbadies” de jóvenes; la difusión de repertorios a través de buhoneros y almanaques; la inexistencia de una barrera cultural en el Pirineo, que lo convierte en un “magnífico terreno para una investigación comparatista”). Desplat se aproxima más a la orientación que Roger Chartier ha dado en los últimos años a los estudios sobre la cultura popular. De ahí que, desde este punto de vista, sea mucho más interesante hablar de culturas de elite y de culturas populares; de “apropiación” y de bifocalización entre ambas, antes que de imposición; de poner en cuarentena determinadas periodizaciones (¿acaso no hubo un importante fenómeno de aculturación en el siglo XIII, apuntado por Le Goff y Schmitt? ¿no sería más correcto, a pesar de Burke y de la historiografía anglosajona, situar la ruptura entre ambas culturas en el siglo XIX, más que en los siglos XVI y XVII?). El debate abierto hace ya varias décadas por autores como Burke, Le Goff, Muchembled, Ginzburg, Davis, y un largo etcétera, se muestra en parte de las páginas de este libro, muy viva, al mismo tiempo que necesitada de una casi inexistente investigación de archivo, al menos en España.

A lo largo de la obra son otros muchos los temas que se abordan, al menos someramente: las relaciones entre la magia y la ciencia, la fiesta y la ceremonia pública, la diferente percepción del espacio y del tiempo. Es cierto que algunas de las colaboraciones carecen de bibliografía; que otras adolecen de una estructura endeble; que se echa en falta en alguna de ellas una investigación de primera mano; que al libro le falta, como suele ocurrir con las obras colectivas, un hilo conductor claro. Es verdad también que una revisión detenida del texto hubiera evitado errores ortográficos graves. Pero estimo que fundamentalmente hay que valorar el esfuerzo de síntesis que la mayor parte de los autores han aportado a las páginas de este libro, y el impulso que con sus contribuciones han dado al estudio de un tema complejo, infravalorado por algunos, pero que esconde sin duda, una de las vías de investigación más atrayentes de los últimos años.

Jesús M.ª Usunáriz Garayoa

HAGÈGE, Claude

Halte à la mort des langues

Paris : Odlie Jacob, 2000. - 402 or. ; 22 cm. - ISBN: 2-7381-0897-0.

(Gaztelerako argitarapena: Claude Hagège: *No a la muerte de las lenguas*, Barcelona : Paidós, cop. 2002)

Halte à la mort des langues liburua 2000. urtean argitaratu zen. Egileak sarreran dioen moduan, helburua, gizakion kultura aniztasuna gal ez dadin hizkuntza askoren egoera larriaren kontzientzia gizartean zabaltzea da. Hizkuntza, kulturaren adierazle garrantzizkoena dela aitortuz, hizkuntzen galerak gizateriaren kultura erabat txirotuko duela azpimarratzen du. Horregatik, larrizeko modukoa da egun hitz egiten diren 5.000 hizkuntzetatik, erdia gutxienik mende honetan hilko dela jakitea, egungo joera aldatzen ez bada behintzat.

Liburua, beraz, ez da ikerketa zehatz baten emaitza. Alabaina, urte askotako ikerketa-lanaren eta esperientzia handiaren ondorioz eginiko gogoeta, sorturiko kezka, eta gaia gizarteratzearen beharrak bultzatuta, publiko zabalari zuzenduriko lana da.

Hagège Tunisian jaio zen inguru eleanitz batean, eta egun, Pariseko *Collège de France*-ko ikertzailea eta irakaslea da. Oso gaztetatik hizkuntza askorekin harremana izanik, dozena bat hizkuntzatan hitz egiteko gai da, eta bere ikerketa-lanak hizkuntzalaritza arlo desberdinetan egin izan ditu: hizkuntzalaritza orokorrean, tipologia, hizkuntzalaritza historikoan –batez ere frantsesari loturikoa–, eta soziolinguistika arloan. Azken urte hauetan, bere lanak hizkuntza aniztasunaren egoera larriaren berri ematera bideratu ditu, bereziki.

Liburua argitaratu zen garaian, munduko hizkuntzen egoera kezkgarriaz zenbait ikertzaileren lanak argitaratzen hasi ziren. Akaso, mugarrira Kraussen 92ko “The world’s languages in crisis” artikulua aipa daiteke (*Language*, 68, 1, 4-10), ez gaia kaleratzen lehena izan zelako, baizik eta, munduko hizkuntzen egoera, era oso dramatikoa, eta datu zehatzak aipatuz laburbildu zuelako. Harrez gero, gaia orokorrean aztertu duten ikertzaileak asko dira, baina azpimarra daitezke Würm, Crystal, Nettle, Romaine edo Skutnabb-Kangas-en lanak, besteak beste. Hurbilago, ezin aipatu gabe utzi Morenok edo Junyent-ek eginikoak.

Halte à la mort des langues liburuak, sarrera orokorraz gain, hiru atal ditu, eta eranskin moduan ematen den erreferentzia bibliografikoa, kontzeptu eta hizkuntza indizea, aipaturiko pertsona zerrenda eta eduki orokorraren taula zehatz batekin osatzen da.

Lehenengo atalean hizkuntzak eta bizitza lotzen dira, gizatasunaren ezaugarri nagusi modura eta giza taldeen historiaren gordailu ezkutu eta agerikoaren modura. Interes handia duen gaia da, hain zuzen, bizitza naturalaren metaforarena.

Gai hau ez da orain-oraingoa, eta XIX. mendetik zabaldu den joera bat ekartzen du gogora, naturalismoaren garaitik hona, hizkuntza izaki bizidun modura ulertzeko joera, alegia. Interesgarria da egiten duen ibilbide historiko horren berrikustea, Schleicher-etik hasi eta Darwin-ekin jarraituz, hizkuntzek izaki bizidunekin dituzten antzekotasunak eta, batez ere, desberdintasunak agerian jartzeko. Izan ere, metafora irudikor horren erabilera ontzen badu ere, hizkuntza heriotzaren ezinbestekotasunetik urrundu nahi du; hizkuntzak ez dira halabarrez hiltzen, baizik eta dagokien erkidego-etako hiztunek beste hizkuntza bat erabiltzea erabakitzen dutelako. Beste arazo bat da erabaki horren zergatia aztertzea –hain zuzen, geroxeago egiten duena– edo hiztun guztien desagertze fisikoaren kasua. Beraz, hizkuntzak zenbaitetan berpiztu ere egin daitezke. Ingurumen horretan, oso egokia deritzot Saussuren *langue/parole* kontzeptuen bereizketa ospetsua harira ekartzea, momentuzko erabilera murrizak ez duela derrigorrez hizkuntzaren betirako desagertzea esan nahi azpimarratzeko.

Liburuaren bigarren atalak lanaren zati nagusia hartzen du, bai tamainari dago-kionez eta baita edukiaren aldetik ere. Hasteko, hizkuntzaren heriotza zer den zehaztu nahi da. Hizkuntza klasiko eta ezagunen adibideak ematen dira, bilakaera naturalaren bitartez hizkuntza desberdinak bihurtu direnen zenbait kasu, eta mugimendu demografiko eta politikoen ondorioz galdutakoak, hain zuzen. Jada, liburuiko gai nagusiak agertzen joango dira: hizkuntzaren ospea eta estatusa –ekonomikoa dela, kulturala dela–, elitearen eta hiztun gehiengoaren hizkuntzen bereizketa, eta abar.

Hau guztia lotzen da liburuaren gunea den *Le bataillon des causes* izenburupeko gaiarekin. Hizkuntzen heriotzaren arrazoi nagusiak lerratzen dira: arrazoi fisikoak, eko-

nomikoak, sozialak, politikoak eta ospearekin zer ikusia dutenak. Gai guztiak elkarloturik, izan ere, berak dioten modura, arrazoiak oso gutxitan izaten baitira bakarrik edo sinpleak:

Genozidioak eta masakreak, populazio indigenen aurkako eraso bortitzak eta bizi-raupenerako norberaren hizkuntza alde batera utzi beharraren sentimendua; ekonomikoak indartsuagoak diren erkidegoen hizkuntzen eragina, edota migrazio mugimenduen ondorioz gutxiengoa bilakatzea norberaren herrian; tradiziozko ohiturak galdu izana, urbanizazioa edo bizimodu ekonomikoa aldatzea; estatuen eragin zuzena, hizkuntza bat –edo batzuen– ofizialtasuna aldarrikatuz besteak erabat baztertzerakoan; armada, eskola eta komunikabideen eragina. Gai zerrenda luzea benetan, baina irakurleari modu argian eta adibide oso interesgarriekin –eta kasu askotan ezezagunekin–, emanda.

Hagègek azpimarratu nahi du hizkuntza boteretsu baten aurrean dauden hiztunek arrazoi erabat indartsuak izan ohi dituztela eurena uzteko. Baina, identitatea eta hizkuntza erabat lotzen ditu. Hau da, zalantzan jartzen du hizkuntza galduz gero identitatea gorde daitekeelako ideia, nahiz eta hiztunek, egoera gogorretan, gehiengoan integratuz identitatea modu eraginkorragoan gordeko dutelako argudioa ematen duten. Gaia oso korapilatsua izanik, ez dago gaizki mahai gainean jartzea.

Horrekin guztiarekin, egoeraren irudi erabat heterogeneoa jasotzen du irakurleak, baina hizkuntzen arteko gatazka bortitza mundu osoan hedaturik dagoen arazoa dela ohartzten da. Laburpen modura, geografikoki sailkatzen dira datu batzuk –aukeran irudi laburtzua, baina eskertzen dena– irakurleak, gai zerrenda luze horretan, ordena pixka bat egiteko beharra duelako. Horrela, garai, leku eta arazo desberdinetako itsasoan, egungo egoerari buruzko ideia bat egiteko moduan da.

Aipaturiko arazo horien artean leku berezia hartzen du ingelesaren nagusitasuna eta beste hizkuntzen aurkako eraso bortitzak. Botere ekonomiko eta politikoaren adierazle modura aurkeztuz, hizkuntzaz kanpo jartzen da gaia. Hala ere, beste hizkuntza boteretsu batzuk ere, zenbait ingurutan, ingelesa bezain erasokorrek direla esan daitekeela dirudi. Frantsesa, errusiera, gaztelania eta beste batzuei buruz hitz egiten bada ere, liburuan nolabaiteko desoreka dagoela iruditzen zait.

Liburuaren azken atala, hizkuntzaren berpizkundeari eskaintzen zaio. Adibide adierazgarri moduan hebraieraren kasua aztertzen da. Adibide interesgarria benetan, baina akaso, horrelako liburuan gehiegizko xehetasunez emanikoa nire irudirako, batez ere, ondoren ematen diren adibideen luzera eta interesgarritasuna kontuan hartuz.

Hizkuntzen galeraren aurrean hizkuntza gordetzearen aldeko faktoreak aipatzen dira: identitatea, taldearen kohesio familiarra –edota erlijiosoa– eta, batez ere, hiztunen beraien inplikazio zuzena. Hizkuntzak biziberritzeko eskolaren betebeharra, hizkuntzen ofizialtasuna aldarrikatu beharra eta hizkuntzalarien inplikazioa eskatzen da. Akaso, jarrera zehatzago bat eskatu geniezaioke egileari. Egia da hiztunengan dagoela hizkuntzak errekuiperatzeko kakoa, baina berak ondo adierazten duen moduan, gauzak ez dira bere kasa gertatu, eta nolabaiteko erantzukizuna eskatzeko moduan ere egon gintezke. Hizkuntzen galera aztertzen dugun bakoitzean arazo ekonomiko eta politikoekin topo egiten badugu, konponbideak proposatzerakoan ere, arazo horiei erantzuna ematen hasi behar genieke. Azken finean, giza eskubideen errespetuaren eta urraketaren aurrean gaude eta.

Liburuaren hasieran esaten den moduan *parole*-aren erabilera murrizta den garaietan ere, *langue*-ren indarberritzea hiztunengan dagoen ahalmena da. Baina, hiz-

kuntza baten galera ez dagokio soilik hitzunari, gizateria osoari baizik, eta egia bada norberaren hizkuntza ez galtzearen ardura zuzena hitzunarena dela, ardura historikoa denena izan behar luke. Batez ere, tokian tokiko ardurei dagokienean.

Era guztietan, oso gomendagarria den liburua, inondik ere.

Belen Uranga Arakistain

INVITACIÓN a la Antropología Urbana

[José Ignacio Homobono, ed. lit.]. - En: Zainak. Cuadernos de Antropología-Etnografía / Eusko Ikaskuntza. - Donostia. - N. 19 (2000). - 253 p. - ISBN: 84-8419-958-4, ISSN: 1137-439X.

El presente monográfico de *Zainak* se inspira en las *I Jornadas de Antropología Urbana* organizadas por la Sección de Antropología-Etnografía de Eusko Ikaskuntza. Contiene diez artículos de diferentes autores de los cuales solamente dos, el de Teresa del Valle y el de los Arqueólogos de la Sociedad de Ciencias de Aranzadi, corresponden a dos de las ponencias que tuvieron lugar.

La antropología urbana trata de realidades en la ciudad o de lo urbano, concepto que hace referencia a las características específicas de las sociedades posindustriales, utilizando una perspectiva complejizante, es decir focalizada en lo relacional, los cambios, lo fluido y en la interconexión de alcance global de muchas de las realidades que se analizan. El monográfico no pretende ser una recopilación exhaustiva de la actividad investigadora dentro de la tradición urbana de la antropología, sino, como su título indica, trata de invitar a la reflexión dentro de un campo todavía incipiente, especialmente en lo que atañe a la producción dentro del marco del estado español.

Los trabajos contemplan una perspectiva inter o transdisciplinar que equilibra datos micro y macro, en una suerte de tendencia hacia lo que se ha denominado etnografía multilocal, necesaria al tratar realidades de tan amplio espectro como lo son las que constituyen las sociedades urbanas contemporáneas. El hilo conductor que atraviesa los trabajos es el énfasis puesto sobre el cambio y la desestructuración que diversos procesos, eminentemente contemporáneos aunque históricamente contruidos, han provocado en la sociedad, así por ejemplo los flujos migratorios extracomunitarios, el asociacionismo, la sociedad del trabajo, la resignificación de los cascos históricos o los nacionalismos neotradicionalistas se erigen como agentes de cambio, renovación y como fuentes de conflicto. A través de estas variables se va conformando una perspectiva complejizante propia de la antropología urbana presente en casi todos los artículos del presente monográfico.

Un primer apartado lo ocupa el artículo de Ignacio Homobono *Itinerarios teóricos, tradiciones nacionales y ámbitos temáticos en la exploración de lo urbano*. Éste constituye un análisis compacto y completo del estado de la cuestión dentro de la antropología